

ÖTÜKEN

KÜRESELLEŞME
VE
MİLLİYETÇİLİK

Dr. Fahri Atasoy

ÖTÜKEN

YAYIN NU: 603
KÜLTÜR SERİSİ: 278

1. Basım: 2005
2. **BASIM**

T.C.
KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NUMARASI
16267

ISBN 978-975-437-524-4

Kitabın bütün yayın hakları Ötüken Neşriyat A.Ş.'ye aittir.
Yayınevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği
akademik çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde,
kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz;
hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya edilemez,
çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®

İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50 • (0212) 293 88 71 - Faks: (0212) 251 00 12
İnternet: www.otuken.com.tr
E-posta: otuken@otuken.com.tr

Editör: Ayşegül Büşra Çalık
Kapak Tasarımı: Zafer Yılmaz
Dizgi-Tertip: Ötüken
Kapak Baskısı: Yeditepe Ofset
Baskı: İmak Ofset Basım Yayın San. Ve Tic. Ltd. Şti.
Sertifika Numarası: 12531 Tel: (0212) 444 62 18
İstanbul-2018

DR. FAHRI ATASOY: Fahri Atasoy, 1961 yılında Ankara Nallıhan'da doğdu. İlk ve orta öğrenimini memleketinde tamamladı. Hasanoğlan Atatürk Öğretmen Lisesi'ni ve ardından Hacettepe Üniversitesi Felsefe Bölümü'nü bitirdi. Sosyoloji (Hacettepe Üniversitesi) ve felsefe (Gazi Üniversitesi) alanlarında yüksek lisans, sosyoloji (Hacettepe Üniversitesi) alanında doktora yaptı. MEB bünyesinde felsefe öğretmeni, Gazi Üniversitesi Felsefe Bölümü'nde araştırma görevlisi, Pamukkale Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nde öğretim görevlisi olarak çalıştı. Sonra kamu bürokrasisi içinde görev aldı. Bir taraftan akademik çalışmalarına devam etti. Sorokin'in *Toplum Felsefesi* isimli kitabı (2.baskı) Net Kitaplık Yayınları, *Küreselleşme ve Milliyetçilik* isimli kitabı Ötüken Yayınları arasında, akademik makaleleri çeşitli dergilerde yayımlandı. Bunların yanı sıra gönüllü kuruluşlarda görevler üstlendi. Çalışma hayatında genellikle ilkler içinde yer aldı. Türk Telekom müzesinin kuruluşunda yönetici olarak görev üstlendi. Kültür ve Turizm Bakanlığı'nda birçok projeye dahil oldu. İpek Yolu'nun tanıtılması ve turizme kazandırılması için proje geliştirme çalışmalarına katıldı. İpek Yolu ile ilgili iki sempozyumun hazırlanmasını ve bildiri kitaplarının editörlüğünü üstlendi. Bu kitaplar *Türk Yurdu* Yayınları içinde yayımlandı. TRT Ankara Radyosu'nda 3 yıl süreyle "İpek Yolu'nda" isimli program hazırladı ve sundu. 2014 yılı itibariye *Türk Yurdu* Dergisi genel yayın müdürlüğü, 2015 itibariyle Kırıkkale Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nde öğretim üyeliği görevlerini sürdürmektedir.

İÇİNDEKİLER

Önsöz	9
Giriş.....	11

BİRİNCİ BÖLÜM EVRENSELÇİLİĞİN VE KÜLTÜRELÇİLİĞİN TEORİK TEMELLERİ

A. Küreselleşmenin Teorik Temelleri	25
1. Küreselleşme ve Evrenselci-İlerlemeci Teoriler ile İlişkisi	25
2. Modernizmin Evrenselci ve İlerlemeci Yaklaşımına Etkisi	27
3. Sosyal Teoride İlerlemecilik ve Evrimciliğin Önem Kazanması	37
4. İlerlemeci - Evrimcilik Teorisinin Sömürgeciliğe Yansımaları	52
B. Çevrimsel Sosyal Değişme Teorileri	57
1. Evrenselci İlerlemeci Teorilerin Eleştirisi	57
2. Toplumsal- Kültürel Farklılığı Gösteren İlk Düşünceler	62
3. Yirminci Yüzyılın Çevrimsel Bunalım Felsefeleri.....	67
4. Sorokin'in Kültür Sistemleri Görüşü.....	74
C- Millet ve Milliyetçilik Düşüncesi	84
1. Bir Toplumsal Farklılık Birimi Olarak Millet Olgusu	84
2. Modernleşme ve Kapitalizm Çağında Milletler	89
3. Alman Romantik Düşünce Geleneğinde Millet Olgusu	94

İKİNCİ BÖLÜM KÜRESELLEŞME SÜRECİ

A. Küreselleşme Sürecinin Getirdikleri	103
1. Küreselleşme Kavramının Tanımı ve Tartışmalar	103
2. Küreselleşme Üzerine Yorumlar ve Farklı Yaklaşımlar	111
3. Sömürgecilik ve Kapitalizmden Küreselleşmeye	120
4. Toplumun McDonaldlaştırılması ve Medya İmaj Çağı	127
5. Kültürel Homojenleştirme ve Amerikanlaştırma Olarak Küreselleşme ...	135
6. Bir Dünya Devleti ve Yönetimine Doğru Küreselleşme.....	145
B. Bilişim Devrimi ve Küreselleşme	154
1. Sanayi Toplumundan Bilgi Toplumuna.....	154
2. Bilişim Devrimi ve Yeni Sosyal Süreç.....	163
3- Dijital Kültür ve Yeni Sosyal Süreç.....	171
4. Elektronik İletişimin Gelişmesi ve Bilgi Toplumu	182
5. Küreselleşmenin Dinamiği Olarak Bilgi Toplumu.....	192
C. Soğuk Savaş Sonrası Küreselleşme.....	195
1. Yirminci Yüzyılın İki Kutuplu Düzeni ve Soğuk Savaş	195
2. Soğuk Savaş veya Komünizm Sonrası Dönem	206
3. Tarihin Sonu Tartışmaları	213
4. Huntington'un Medeniyetler Çatışması Tezi.....	219
5. Yüzyılın Sonu ve Kurulmakta Olan Yeni Dünya Düzeni	229
6. Yeni Dünya Düzeninde Yeni Boyut: 11 Eylül Saldırısı	235

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
KÜRESELLEŞME VE MİLLİYETÇİLİK

A. Yirminci Yüzyılda Milliyetçilikler.....	247
1- Milliyetçiliğin Bilinç Olarak Doğuşu ve Gelişmesi.....	247
2- Sömürgeciliğe Karşı Üçüncü Dünya Milliyetçilikleri	256
3- Komünist Sistemin Çökmesi Sonrası Milliyetçilik.....	268
B. Küreselleşme ve Milliyetçilik İlişkisi	275
1. Evrenselcilik ve Tikelcilik Tartışması.....	275
2. Global Kültür ve Milliyetçilik	287
3. Küreselleşme Karşısında Yerelcilik, Bölgeselcilik ve Milliyetçilik.....	296
4. Küreselleşme Karşısında Ulus-devlet, Milli Kimlik ve Milli Kültür.....	306
6. Küreselleşme Çağında Yeni Milliyetçilik	316
Sonuç.....	325
Kaynaklar.....	329

ÖNSÖZ

TOPLUMSAL VE TARİHSEL süreçler birbirinden bağımsız ve birbirinden kopuk değildir. Çağımızda yaşanan olaylar manzumesini isimlendirmek için kullanılan kavramlar da bu kuraldan bağımsız düşünülemez. Küreselleşme adı verilen bir süreç söz konusu ise, bunun sadece bugünün bir ürünü olmadığı, dünden devam eden bir sürecin parçası olduğu, sosyal ve kültürel gelişmelerin sadece tek bir boyutu olmadığı kabul edilmelidir. Sosyal süreçler bu anlamda iç içe dalgalar halinde devamlılık arz eden bir gerçekliğe sahiptir. Dolayısıyla ön plana çıkan bazı olgusal verilerden yola çıkarak tek biçimli ve tek renkli açıklamalar yanıltıcı olmaktadır. Aynı anda bazen öne çıkan, bazen etkisi azalan olaylar ve süreçler varlıklarını devam ettirmektedir. Küreselleşmenin yükseliş gösterdiği bir dönemde milliyetçiliklerin ortadan kalkması bu anlamda mümkün değildir.

Bilim ön yargılardan ve subjektif değerlendirmelerden arındığı oranda doğru bilgiye yaklaşabilir. Yalnız sosyal bilimlerde bunu sağlamanın zorluğu her zaman karşımıza çıkmaktadır. Bu bakımdan sosyal bilimlerdeki teorik bilgilerin ve iddiaların çok iyi süzgeçten geçirilmesi ve çok yönlü bakış açılarının kullanılması gerekmektedir. Klasik bilim anlayışındaki ara renkler ve ihtimalleri dışlayan tek yönlü ve tek renkli bakış açısı yerine çok yönlü ve ara renklerin değerlendirilebildiği bir yaklaşım tercih edilmelidir.

Bu çalışmada küreselleşme ve milliyetçilik olgusu, tartışmanın yükseldiği geçmiş çağlardan bugüne devam eden yönüyle ele alınmıştır. Evrenselcilik anlayışının zirveye çıktığı modernleşme ve aydınlanma dönemleri on dokuzuncu yüzyılda ortaya çıkan ilk sosyoloji teorilerini şekillendirmiş ve tek biçimli açıklamalara yol açmıştır. Halbuki sosyal süreç aynı dönemde milliyetçiliğin yükselmesine ve on dokuzuncu yüzyılın bu adla da anılmasına yol açmıştır. Dolayısıyla evrenselci yaklaşımın artarak kullanıldığı dönemler-

de, kültürel farklılaşmaya dayalı olayların ortadan kalkmadığı gibi ön plana çıkmaya başladığı görülmektedir. Günümüz küreselleşme tartışmalarında da küreselciliğin egemen olması karşısında milliyetçilik hareketlerinin canlanması söz konusudur. Bu çalışmada sosyal süreçlerin birbiriyle iç içe olan olgusal temelleri ortaya konmaya özen gösterilmiştir.

Her eserin hazırlanmasında ve okuyucuya ulaşmasında uygun ortamların olması gerekir. Başta üniversite eğitimini almamda büyük emeği geçen rahmetli annemin, çalışmalarımı sürdürmek için zamanlarını kullandığım eşim ve çocuklarımın, iyi bir çalışma çıkarabileceğim yolunda sürekli teşvikte bulunan dostlarımla haklarını teslim etmem gerekir. Akademik hayatta olmamı teşvik ve rehberliği ile sağlayan muhterem hocam Prof. Dr. M. Cihat ÖZÖNDER beye bu vesileyle teşekkürlerimi iletmek isterim. Bu çalışmanın yayımlanmasını üstlenen Ötüken yayınlarının değerli yetkilileri ve emektarlarını da şükranla anmayı bir görev addederim.

Fahri ATASOY

ANKARA / Haziran 2005

GİRİŞ

SOSYAL BİLİMLERDE araştırma yapan bilim adamlarının gerçekliği kavrayış ve açıklayış tarzlarına göre dünyada olup bitenler farklı bakış açılarından, farklı biçimlerde yorumlanarak ortaya konur. Tartışılan, bazı yönlerden doğrulanan, genel kabul görmeye başlayan bilgiler ve fikirler zaman içinde ‘teori’ olarak literatürde yerini almaya başlar. Fakat bu teorilerin kesinliği doğa bilimlerine göre daha zayıf ve tartışmalıdır. Bilimin şüphe ilkesi doğrultusunda doğa bilimlerindeki teorilerin bile mutlaklığı söz konusu olmayan bir bilim anlayışı ile yaklaşacak olursak, sosyal teoriler tartışmaya ve değiştirilmeye her zaman açıktır. Bu yönlerine rağmen her teori, sosyal gerçekliğin en azından bir yönünü açıklamasından dolayı değerlidir. Bu sebepten sosyal bilimlerde mümkün olduğunca çeşitli ve farklı yönleri açıklama denemelerine ihtiyaç vardır. Tek doğru ve tek gerçek olarak sunulan teorilere mutlaka şüpheyile bakmak bizleri asıl gerçekliğe biraz daha yaklaştıracaktır. Günümüzün en tartışmalı konularından birisi olarak “küreselleşme” konusuna da aynı şekilde yaklaşmak doğru olacaktır.

Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki köklü değişimlerin yol açtığı ‘bilişim devrimi’ ve Sovyetler Birliğinde mevcut olan komünist sistemin çökmesiyle ‘Soğuk Savaş’ın sona ermesi dünyamızda yeni bir çağın hüküm sürmeye başladığı inancını güçlendirmiştir. Sanayi çağı sona ermiş, buna bağlı olarak hayat bulmuş olan sanayi toplumu yerine bilgi toplumu ve küresel bir dünya düzeni doğmaya başlamıştır. Daha doğrusu iddialar bu yönde yoğunlaşmakta ve top-

lumsal hayatın ekonomisiyle, kültürüyle, siyasal yapısıyla tamamen küreselleşme aşamasına geldiği şeklindedir. İletişim ve ulaşımın hızlanması sonucu dünyanın artık bir global köy olmaya başladığı iddiaları, biraz daha ileri götürülerek dünyada yoğun biçimde yaşanan bir küreselleşme sürecinin hüküm sürdüğü şekline dönüşmüştür. Küreselleşmenin dünyayı bütünleştirmekte, sınırları ve farklılıkları ortadan kaldırmakta, tek biçimli ve tek merkezli bir insanlık toplumu oluşturmakta olduğu muhtelif vesilelerle dile getirilmeye başlandı. Bu açıklamaların boyutu kimi zaman bilimselliğin dışında propaganda niteliğinde olduğu yönünde şüpheler uyandırdı. Bu şüphelerin tetkik edilmesi bakımından konunun bilimsel çerçevede araştırılması ve tartışılması önem arz etmektedir.

İnsanlık tarihinin Avrupa-merkezli yorumlarında, insanlığın Ortaçağ karanlığından modernleşmeyle beraber çıktığı, modernleşmenin Batılı toplumları ileriye götürdüğü ve geliştirdiği, ilerlemenin insanlığı bütün olarak barışa ve refaha götürmekte olduğu varsayımı uzun bir süre egemen düşünce olarak kabul görmüştür. Özellikle on dokuzuncu yüzyıl bu varsayımın yeni gelişen tarih ve sosyoloji teorilerine de damgasını vurduğu görülmektedir. İnsanlığın bir bütün olarak aynı ilerleme yasaları içinde olumlu hedeflere doğru gelişmekte olduğu iddiası, bugünkü küreselleşme iddialarına çok benzemektedir. Bu dönemde insanlığı oluşturan farklı milletler ve medeniyetler görmezden gelinmesine, toplumsal değişme çizgisinin toplumlara ve zamana göre dalgalı olabileceği inkar edilmesine rağmen, en önemli milliyetçilik hareketleri yaşanmıştır. Bu çağ aynı zamanda milliyetçilik çağı olarak da literatürde yerini almıştır. Bu dönemde hem toplumsal farklılıklar kendilerini siyasal olarak da tanıtmış ve birçok milli devlet kurulmuş, hem de bu farklılıklardan doğan çatışmalar sonucunda ortaya çıkan büyük çatışmalar insanlığı ilerlemenin ötesinde krizlere sokmuştur. İnsanlığı oluşturan farklı kültür ve medeniyetler ne kadar görmezden gelinse de birer sosyal olgu olarak adeta tarih sahnesinde canlanmışlardır. On dokuzuncu yüzyıl sonu ve yirminci yüzyıl başında karşılaşılan bu olaylar sosyal gerçekliğin yorumlanma biçimini de etkilemiştir.

Bugün artık toplumsal alanda tek yönlü ve tek biçimli süreçler, sadece sosyal bilimcilerin tercihleri doğrultusunda yapılan açıklamalarda yer bulmaktadır. Sosyal gerçeklik alanındaki ilişkiler ve sosyal süreçler çok yönlü ve iç içe geçmekte olan bir akışkanlığa sahiptir. İnsanlar, topluluklar ve kültürler arasındaki etkileşimleri, değişim ve dönüşümleri, farklılıkları ve benzerlikleri kesin olarak belirlemek mümkün değildir. Kültür sınırları, artık günümüzün değişen, gelişen teknolojilerinin bir sonucu olarak kesin ve keskin sınırlarla hem kendi içlerinde hem de çevrelerinde belirsizliklerle varlıklarını sürdürmektedirler. Özöndör'e göre (2001: 3) kültürlerin kendi içlerindeki bu geçişlilikleri "dikey bulutsu kültür alanları" (vertical fuzzy culture areas) olarak adlandırmak doğru olacaktır. Diğer taraftan kültürlerin muğlak sınırlarında "yatay bulutsu kültür alanları" (horizontal fuzzy culture areas) oluşmakta, kesin ve keskin sınırlar çizebilmek mümkün olmamaktadır. Buna rağmen günümüzde dünyanın bütün siyasal, kültürel, ekonomik farklılıkları yok ederek tek biçimli küresel bir bütün haline gelmekte olduğu iddiası doğal olarak şüphe uyandırmaktadır. Dolayısıyla dünden bugüne konuyla ilgili iddiaların analiz edilmesi ve sosyal gerçekliğe en uygun bilginin ortaya çıkarılması gerekmektedir.

Toplumsal süreçte meydana gelen çok yönlü değişimler, toplumlar arası ilişkileri, siyasal olayları, toplumsal ve kültürel yapıları, ekonomik yapıları ve ilişkileri etkilemektedir. Geleneksel bilim anlayışlarındaki tek biçimli ve tek renkli tanımlamalar, yerini çok faktörlülük ve geçişlilik anlayışına bırakmak durumundadır. Fakat sosyal teorilerde yaygın olarak düşülen yanlışlık bu noktada ortaya çıkmakta, bazı bilim adamı ve düşünürler önemli gördükleri unsurları ön plana çıkarmayı tercih etmektedirler. Bunların kabul görenleri bilimsel teori ve gerçeklik olarak temel varsayım halini almış ve üzerine yeni bilgiler inşa edilmiş olabilir. Özellikle sosyolojinin de doğduğu çağ olarak bilinen on dokuzuncu yüzyılda üretilen sosyal teorilerin büyük kısmı böyledir. (Sorokin 1995: 5) Sosyal olayların özü ve esası üzerinde derinlemesine araştırma yapan ve düşünen teorisyenler kendi perspektiflerinden açıklamalar geliştirmişlerdir. Sosyolojik olayların kendine özgü olduğu yanı sıra bütün insanlık tarihini etkileyen sosyal değişme trendleri de aynı şekilde açıklanmaya çalışılmıştır. Sosyolojinin klasik teorileri böyle bir

yapıda oluşturulmuş ve insanlığın gelişme evreleri determinist bir bütünlük içinde yorumlanmıştır. (Scott 1995: 4) Sosyologların sosyal gelişme süreçlerinin yapılarını ve özelliklerini farklı yorumlamalarına rağmen, sosyal hayatta varlığı tartışma götürmeyen gerçeklikler ortak noktaları oluşturmuştur. Çağın genel özelliklerini yansıtan olaylar bütünü bu çerçevede değerlendirmeye çalışılmıştır.

Ortaçağın 'karanlık dönem', yeniçağın 'rasyonalite çağı' veya 'modernizmin doğuşu', on sekizinci yüzyılın 'aydınlanma' ve on dokuzuncu yüzyılın 'pozitivizm' veya 'sanayi çağı' olarak adlandırılması bu yorumlanan ortak noktalara örnek oluşturur. Batılı düşünürler açısından Orta Çağdan Yeni Çağa geçiş dönemi ilerlemenin ve modernleşmenin başlaması bakımından son derece önemli bir sosyal süreçtir. Yine on dokuzuncu yüzyılda Avrupa'da yaşanan sanayi devrimi ve buna bağlı olarak meydana gelen köklü yapısal değişimler insanlığın gelişme tarihinde ve sosyal değişim çizgisinde son derece önem arz etmektedir. Bu dönemin adlandırılmasında kullanılan 'kapitalizm' terimi herkes tarafından kabul görmesine rağmen, yorumlanması ve nasıl bir süreç olduğunun açıklanması farklı olmuştur. Bu sürecin üzerinde birbirinden farklı ve önemli değerlendirmeler yapılmıştır. Hatta klasik sosyologların ve sosyal filozofların en önemli meşguliyet konusu olmuştur. Fakat genel yaklaşım olarak insanlık bütün olarak ele alınmış ve bu bütünlük içinde birtakım safhalardan geçerek ilerlediği düşünülmüştür. Bu bakımdan evrenselciliğin ve ilerlemeciliğin sosyal felsefe teorilerinde 18 ve 19. yüzyıllarda yoğun olarak taraftar bulması ve temel argüman olarak kullanılması, bugünkü küreselleşme anlayışlarını açıklama bakımından önem taşımaktadırlar. Evrenselcilik ve ilerlemecilik toplumsal ve kültürel olanın ontolojik olarak tek biçimli ve bütün insanlığı kapsayacak determinist düzenlilik içinde olduğu kabulünden hareket eder. Buna göre bütün gelişmelerin küresel olması ve farklılıkların gittikçe ortadan kalkması gerektiği kabul edilmektedir.

Evrenselci anlayışların toplumsal süreçlere yansıdığına karşımıza iki olgu daha çıkmaktadır: Bunlardan biri 'modernizm', diğeri 'kapitalizm'. Modernizm daha çok ideolojik olarak toplumsal hayatı birtakım modern kabul edilen ölçülere göre dönüştürmeyi hedefleyen bir süreçtir. Kapitalizm ise daha çok endüstri alanında-

ki kendiliğinden meydana gelen gelişmelerin yol açtığı bir sosyal olgu olarak karşımıza çıkmaktadır ve evrensel-küresel iddialar barındırır. Kapitalist sürecin bütün dünyayı sarmakta olduğu ve bunun kaçınılmazlığı o günün düşünürleri arasında geçerli bir doğru olarak kabul görmekteydi. Hatta kapitalizm eleştirisi ve karşıtlığı üzerine teorilerini kurmuş olan sosyalist ve komünist sistemler de bu varsayıma dayanmaktaydılar. Rusya'daki 1917 Bolşevik İhtilalinden sonra sosyal ve siyasal hayatta uygulamaya konan komünist sistem, hem teorik olarak, hem de pratik olarak enternasyonalizm iddiasını sürdürmüştür. Böyle bir iddia komünist merkezli bir küreselleşme iddiasıdır. Bu sistemin güçlü temsilciliklerinin 80'lerin sonunda yıkılmalarının ardından tam anlamıyla küreselleşme ifadesi gündemdeki yerini almaya başlamıştır. Tarihin sonu olarak liberal-kapitalist sistemlerin dünyanın tek ve egemen sistemi olduğu ve olacağı varsayımı propoganda ağırlıklı yayılmaya başlamıştır. Bunun ne kadarının sosyal gerçekliğe dayalı olduğu, ne kadarının teorik ve propaganda olduğu incelemeye değer bir konudur.

Evrenselleşmeciliğin küreselleşmecilik haline geldiği çağımızda, hala belirsizliğini koruyan bir sürecin tanımlamaları da doğal olarak değişken olmaktadır. Sosyal olayların ve süreçlerin gerçekliğini ve yapısını açıklamanın zorlukları ortada iken, bir tarafta dünyanın yaşamak zorunda olduğu dönüşü olmayan yol olarak yorumlanan küreselleşme, diğer taraftan kendisini farklı hisseden ve farklı tanımlayan sosyal toplulukların gerçeklik durumu paradoks olarak karşımızda durmaktadır. Evrenselcilik ne liberal kapitalizm ile, ne de bilimsel sosyalizm ile istediği sonuca varamamış görünmektedir. Dünya milletlerinin ve kültürlerinin bir türlü modernleşemeyip, Batılılaşma anlamında bir türlü medenileşememelerinin sonucu insanlar şaşkınlıklarını sürdürmektedirler. Uzun yıllar sosyalizmi bir sistem olarak uygulamaya koyan ülkelerin çöküş ile karşı karşıya kalmaları ve bu uygulamadan geriye dönmeleri oldukça ilginç bir görüntü oluşturmuştur. Marks'ın Kapital'ini okuyan ve buna dayalı bir sistemi uygulamaya çalışan insanlar, bir türlü yirminci yüzyılın sonunda nasıl olup da bazı insanların hala dindar, hala milliyetçi, hala evrenselciliğe uzak kaldıklarını anlayamamaktadırlar. (Hall 1998a: 51)

Bugün ise çok yönlü ve çok etkili yeni bir süreç yaşanmaktadır. Kapitalizme eleştiri ve alternatif olarak on dokuzuncu yüzyılda öne sürülen komünist ideolojinin, 1917 Bolşevik İhtilaliyle başlayan uygulama sürecinin, yirminci yüzyılın sonlarında çöküşe uğraması dünyadaki siyasi ve ekonomik dengeleri altüst etmiştir. İki kutuplu bir dünya düzeni, yerini tek süper gücün hakimiyetine bırakmış ve ‘Birleşmiş Milletler’, ‘Nato’ ve ‘Avrupa Birliği’ gibi siyasi aktörleri de yanına alarak ABD’nin önderliğinde yeni bir dünya düzeni şekillendirme süreci hız kazanmıştır. Bilişim alanındaki yeni gelişmeler bu hızın artmasında önemli oranda etkili olmuştur. Bu süreç bir taraftan küresel Amerikan kültürü ve ekonomisinin bütün dünyaya yayılma ve egemenlik kurma eğilimi şeklinde gözlemlenirken, diğer yandan yerel ve bölgesel unsurların harekete geçmesi şeklinde olaylara sebep olmaktadır. İddia edildiğinin aksine homojenleştirme ve bütünleştirme faaliyetleri kültürel farklılıkları ve milli kimlikleri adeta tetiklemektedir. Küreselleşme süreci bir taraftan milli ve etnik kültürlerin ve kimliklerin canlanmasına sahne olmaktadır. Özellikle evrenselci iddialar ile kurdukları egemenlikleri bir bir kaybeden sosyalist blok içindeki toplumlarda bunu çarpıcı bir şekilde görmek mümkün. Bugünkü dünya konjonktüründe karşımızda dünyanın genelini sarmakta olan ve teorik olarak desteklenmekte olan küreselleşme ile, milliyetçiliğin yeniden yükselmesi ve etnik hareketlerin canlanması karşı karşıya veya iç içe durmaktadır. Bunlar doğrudan sosyo-kültürel olayları her yönüyle etkilemektedir.

Birbiri ile doğrudan ve dolaylı olarak ilişkili olan küreselleşme ve milliyetçilik konusu bu bakımdan sosyolojik olarak günümüzün en ilgi çeken sosyal olguları arasında yer almaktadırlar. Küreselleşme sürecini zorunlu ve karşı konulamaz bir sosyal süreç ve sosyal gerçeklik olarak yorumlayan çevreler bu perspektifi görmezden gelmektedirler. Bu bakımdan küreselleşme konusunda tek taraflı bir bakış açısının kullanılması, tartışmanın bilişim alanındaki, ekonomik süreçlerdeki ve siyasi bütünleşme yönündeki gelişmeler üzerine yoğunlaşmasına yol açmıştır. Bu alandaki sürecin araştırılması ve tartışılması gereklidir ama yeterli değildir. Bunun için küreselleşme konusuyla ilgili tartışmaların farklı cephelerden sürdürülmesi gereklidir. Bilişim ve ekonomi alanındaki somut gelişmelerin küresel boyutta dünyayı etkilemesinin yanı sıra diğer